Skolinspektionen struntar i resultaten

När Skolinspektionen kritiserar undervisning på engelska gör man det utifrån uppfattningen att sådan undervisning endast kan bedrivas på det sätt som används i ”svenska som andraspråk”. Men inget tyder på att det skulle vara den enda eller bästa modellen. Det skriver Hans Bergström.

HANS BERGSTRÖM | 8 SEPTEMBER 2025

Internationella Engelska Skolans nyöppnade skola i Midsommarkransen. Foto: Helena Landstedt/TT

”Svidande kritik mot undervisning på engelska”, har Dagens Samhälle satt som rubrik på sin artikel om Skolinspektionens granskning av grundskolors undervisning på engelska i andra ämnen än språk. Peter Letmark i DN skriver under rubriken ”Undervisning på engelska ofta torftig och ogenomtänkt”. Som den dominerande engelskspråkiga skolan sätts förstås Internationella Engelska Skolan i skottgluggen.

Företrädare för Skolinspektionen har nu uttryckt sig långt mer negativt muntligt än vad som står skriver i själva studien och särrapporterna för enskilda skolor. De skolor som kommer ut utan någon anmärkning drivs alla av IES. För flertalet övriga IES-skolor rör det sig om mindre anmärkningar, som förslag till fler kommittémöten mellan lärare, i en verksamhet som även enligt Skolinspektionen har hög kvalitet. Endast två av de 18 IES-skolor som granskats får hårdare kritik. Det är två skolor där det vid inspektionstillfället just skett byte av rektor, som led i det förbättringsarbete som alltid måste pågå i en organisation med nu 46 grundskolor och över 30 000 elever.

Genom 32 års verksamhet har IES fått vänja sig vid att kämpa med myndigheter som vill något annat än det som grundaren, Barbara Bergström, varit övertygad om.

Genom 32 års verksamhet har IES fått vänja sig vid att kämpa med myndigheter som vill något annat än det som grundaren, Barbara Bergström, varit övertygad om. Så kritiken återigen är inte överraskande. Dock innebär den en helomvändning från Skolinspektionen. I dess förra granskning av undervisningen på engelska, gavs IES starka lovord för det ”språkbad” som präglade skolorna. Ur rapporten (2011:7):

> *I de klasser där arbetsspråket är engelska för såväl lärare som elever lyckas man bra med att få alla elever delaktiga. Det `språkbad´ som finns i dessa klasser gör att de automatiskt går över till engelska när de kommer in i klassrummet, även när de samtalar med varandra.*

Vad som har hänt är att Skolinspektionen har snöat in på en bestämd modell för undervisning på engelska, hämtad från ämnet ”svenska som andraspråk”. Denna modell brukar benämnas ”Språk- och ämnesintegrerad undervisning”. Det är utifrån den som alla skolor bedöms. Det finns inget belägg för att denna modell är den enda eller bästa för att bedriva ”bilingual education”, säger mig fristående forskare på området.

Språkbad innebär att elever från tidig ålder översköljs med det andra språk de behöver behärska, så att de blir genuint tvåspråkiga.

En av modellens föreställningar är att allt först ska förklaras på elevens modersmål, och sedan översättas till det dominerande undervisningsspråket. Så, om ett barn har persiska eller somaliska som modersmål, ska de först undervisas på detta språk innan man förklarar på svenska. IES har genom alla år tillämpat en helt annan modell, nämligen ”language immersion”, språkbad på svenska. Den innebär att elever från tidig ålder översköljs med det andra språk de behöver behärska, så att de blir genuint tvåspråkiga. Hjärnan är inte som en dator med begränsad minneskapacitet. Den fungerar plastiskt. Man kan lära sig behärska, ”command”, två språk, integrera dem båda och låta dem understödja varandra.

Skolinspektionen åberopar gamla studier kring undervisning på engelska i gymnasiet, med svenska lärare. Dessa studier har noll relevans för vad IES gör, när elever möter ett språkbad i engelska redan i åk 4 och efter en lärtröskel erövrar engelskan (skolmyndigheterna tycker inte om lärtrösklar, som tränar unga att övervinna motstånd med tåga, ”grit”). Engelska är ju nu inte vilket språk som helst, utan världens gemensamma andraspråk. Att behärska engelska är nyckeln till världen. Det kan göras utan att man på något sätt offrar svenskan, så som hjärnan fungerar.

Hela miljön i en IES-skola tränar naturlig och flytande användning av engelska, vid sidan av svenskan. Engelska talas med skolans lärare och personal även på raster, på luncher och i korridorer. Att elever hos IES inte skulle få tillfälle att aktivt använda sin engelska, som antyds i Skolinspektionens rapport, stämmer inte.

Synsättet hos IES innebär också att man tränar språket genom att använda det funktionellt. Undervisningen i ämnen som naturvetenskap och matematik är inriktad på att överföra kunskaper i ämnena, inte på att hela tiden fundera över språk (även om glosor etcetera ges på båda språken och boken i matematik slutåret kan vara på svenska, inför de nationella proven). ”De aktiviteter som genomförs på de observerade lektionerna har sällan annat än ämnesmål”, skriver granskarna kritiskt. Just det. Det är själva poängen. Engelskan används i praktiken.

Progressivismen, som länge härjat i svensk skola med stöd av myndigheterna, får också sitt genomslag i rapporten.

Progressivismen, som länge härjat i svensk skola med stöd av myndigheterna, får också sitt genomslag i rapporten. Kritik riktas mot att ”läraren berättar och förklarar en korrekt lösning eller tolkning direkt”. ”Läraren förklarar hur det ligger till eller låta elever svara på frågor av karaktären rätt/fel, snarare än att låta det bli ett gemensamt samtal i klassrummet.” Där kom det, läraren bör även i ämnen som matematik och fysik låta eleverna samtala fram vad som är fakta och kunskap, i stället för att själv förklara utifrån sin ämneskunskap och sedan försäkra sig om att eleverna förstått.

Skolinspektionens granskare avvisar här det som är en kärnpunkt i undervisningen i de alltmer uppmärksammade ”no excuse”-skolorna i England – nämligen att man använder undervisningstiden effektivt till att läraren överför kunskap, och sedan kollar upp eller sätter eleverna i arbete med vad som nyss lärts ut, i stället för att långdragna gruppdiskussioner kring sådant som eleverna ännu inte kan eller ställa sokratiska frågor för att med tiden få fram svaren.

Skolinspektionen och Internationella Engelska Skolan har helt olika modeller för att driva ”bilingual education”. IES har 32 års praktisk erfarenhet bakom sin metod. IES är en av endast fem europeiska skolorganisationer som, sedan 12 år, har auktoriserats för särskilt samarbete med Cambridge University rörande språkutbildning. Skolinspektionen har sedan några få år bestämt sig för att lyssna endast på en skolbildning på det här området. Sedan använder inspektionen hela sin makt för att tvinga bort andra modeller, ty den anser sig veta exakt hur ”rätt” tvåspråkig undervisning ska bedrivas. Detta är ett missbruk av myndighetsmakt, baserat på övermod. En friskola borde ges en viss frihetsgrad vad gäller metod, under förutsättning att resultatet blir bra.

IES har, för närvarande, cirka 1 000 lärare som fått sin utbildning i andra länder i stället för en undermålig lärarutbildning i Sverige.

Två andra aspekter är anmärkningsvärda med rapporten.

Den ena är att författarna inte med ett ord nämner att de utländska lärare som rekryterats till IES kommer med ett ämneskunnande i matematik, fysik, kemi och biologi som svårligen går att finna hos svenskutbildade lärare. Till de kanadensiska lärarhögskolorna, till exempel, kommer ett urval av de mest begåvade i varje årskull och de får sedan också en utbildning med ypperlig praktisk träning. Det är förstås ett stort positivt tillskott till svensk skola att IES har, för närvarande, cirka 1 000 lärare som fått sin utbildning i andra länder i stället för en undermålig lärarutbildning i Sverige (undermålig även enligt regeringen). Dessa lärare skulle inte kunna rekryteras och sättas in i svensk skola, för att undervisa i huvudsak på engelska, om man krävde att de från början också skulle behärska svenska.

Det andra är att rapporten inte alls redovisar resultat från undervisningen. Författarna skriver att de tagit del av offentlig statistik, såsom resultat på nationella prov. Men resultaten visas inte. Om de redovisades, skulle det framgå att elever från IES-skolor har resultat på de nationella proven i åk 9 som kraftigt överstiger genomsnittet för skolor i Sverige. I ämnet matematik, som i huvudsak undervisas på engelska hos IES, når senast 51 procent av IES-eleverna toppbetyg på de nationella proven (A, B eller C), mot ett snitt på 37 procent för alla skolor i landet. Resultaten i ämnet engelska ligger, som sig bör, skyhögt över snittet.

Skolforskaren Gabriel Heller Sahlgrens specialbearbetning av Pisa 2022 och det senaste internationella TIMSS-testet i naturvetenskapliga ämnen visar att friskolor har betydligt bättre resultat än kommunala skolor, i Pisa motsvarande ett helt års undervisning i grundskolan. Med sina 30 000 elever i 46 grundskolor väger IES tungt för dessa resultat. Andelen för IES bland friskoleelever är särskilt hög på högstadiet, där dessa prov görs. De är internationellt konstruerade och rättas fristående från skolorna.

Prenumerera på Smedjan!

Varje lördag får du som prenumerant (gratis) ett nyhetsbrev med exklusiv text av Svend Dahl och lästips från veckan som gått. Dessutom unika erbjudanden på Timbro förlags utgivning.

Din e-post PRENUMERERA

Vad gäller undervisning gäller rimligen, för att använda ett engelskt uttryck, att ”the proof of the pudding is in the eating”. Man kan ha synpunkter hit och dit på hur undervisning ska bedrivas och vilka modeller som är bäst. Frågan avgörs ytterst av resultatet. Olika modeller bör kunna godtas, så länge utfallet blir gott.

Man kan undra varför Skolinspektionen valt att sätta in så stora resurser på att granska något som bevisligen visar ypperliga resultat, nämligen undervisning i naturvetenskap med internationella lärare i Internationella Engelska Skolan, som står för 18 av de 30 skolor som valts ut för granskning. Det finns förvisso ”copy cats” vars seriositet kan behöva prövas. Men det kan man ju göra på just dessa skolor, för att säkra att de motsvarar det löfte om kvalitet som motiverat tillståndet.

Den svenska skolan är full av brister och problem som motiverar kritisk uppmärksamhet från Skolinspektionen. Det är svårt att frigöra sig från tanken att vindkänslighet denna gång lett till granskning av en verksamhet som tillhör de bättre i svensk skola.

HANS BERGSTRÖM

Hans Bergström är docent i statsvetenskap, före detta chefredaktör för Dagens Nyheter och verksam på ägarnivå i Internationella engelska skolan. Han är även aktuell med boken ”Trumps Amerika. Vadan och varthän?” (Timbro förlag).

Dela artikeln

LÄS MER

SAMHÄLLE | KRÖNIKA

Det är något ruttet på Skolinspektionen

SUSANNA BIRGERSSON

SAMHÄLLE | REPORTAGE

Inga ursäkter – varken för elever eller skolpolitiker

LOVISA LANRYD

SAMHÄLLE | ESSÄ

Att regera via hugskott eller med ryggrad

HANS BERGSTRÖM

Prenumerera på Smedjan!

Varje lördag får du som prenumerant (gratis) ett nyhetsbrev med exklusiv text av Svend Dahl och lästips från veckan som gått. Dessutom unika erbjudanden på Timbro förlags utgivning.

Din e-post PRENUMERERA

MEST LÄSTA

Utrikesjournalistikens kris

Nästan dagligen publiceras grova skevheter.

Väst har glömt skillnaden mellan civilisation och barbari

Hur hamnade vi i en situation där stora delar av västvärlden tycks ha glömt bort attackerna den 7

oktober 2023?

Ingen förlåtelse utan ånger – inte heller i politiken

SD:s och V:s vitböcker representerar två väldigt olika sätt att göra upp med sin historia.

På Northvolt var hoodies viktigare än produktion

Varför lyckades Northvolt aldrig få batteritillverkningen i Skellefteå att fungera?